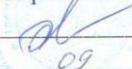

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

 О. Б. Жильцов
« 15 » 09 2016 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ І
МОВОЗНАВСТВО: ФОНЕТИКА. ФОНОЛОГІЯ.
ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА**

Галузь знань: *01 Освіта*
Напрямок підготовки / спеціальність: *016 Спеціальна освіта*
Освітня програма: *Логопедія*

Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Інститут філології

2016 – 2017 навчальний рік

Робоча програма ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.
Навчальний модуль I: МОВОЗНАВСТВО: ФОНЕТИКА. ФОНОЛОГІЯ.
ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА
для студентів галузі знань: 01 Освіта, напряму підготовки / спеціальності: 016
Спеціальна освіта, освітньої програми: Логопедія. – 2016. – 45 с.

Розробник: О. В. Остапченко, старший викладач кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови.

Протокол № 2 від “18” вересня 2016 року
Завідувач кафедри української мови С. О. Караман

*Структура програми типова
Години відповідають робочому навчальному плану*

Заступник директора
Інституту філології
з науково-методичної та
навчальної роботи

Л. І. Заяць

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	8
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I.</i>	9
<i>Змістовий модуль II.</i>	15
IV. Навчально-методична карта дисципліни	18
V. Плани практичних занять	19
VI. Теми і завдання для самостійної роботи та самоконтролю.	24
Карта самостійної роботи студента	36
VII. Система поточного та підсумкового контролю.	37
VIII. Модульний контроль.	38
IX. Методичне забезпечення курсу	39
X. Контрольні запитання і завдання до ПМК	39
XI. Рекомендована література	41

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Лінгвістичні основи спеціальної освіти» є складовою нормативних дисциплін циклу гуманітарно-наукової, професійної та практичної підготовки фахівця галузі знань 01 Освіта, напряду підготовки/спеціальності 016 Спеціальна освіта, освітньої програми Логопедія.

Структура дисципліни охоплює два навчальні модулі:

1. Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка.
2. Психолінгвістика.

Робоча навчальна програма навчального модуля «Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою української мови на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Мета курсу – сформувати у майбутніх фахівців корекційно-освітнього напряду *професійну мовнокомунікативну компетентність*, складовими якої є *лінгвістична компетентність* – сукупність знань про структуру мовної системи, зокрема фонетичний рівень мови, а також уміння оперувати цими знаннями у процесі професійної діяльності: аналізувати, зіставляти, групувати факти мови;

предметна компетентність – наявність професійних знань, а також уміння застосовувати їх у процесі комунікації, що дозволяє фахівцю враховувати і задовольняти запити й інтереси дітей з вадами мовлення, правильно розуміти та оцінювати ефективність спрямованого корекційного впливу, варіювати методи навчання, корекції і виховання залежно від реальної життєвої ситуації;

прагматична компетентність – наявність знань про сутність та особливості комунікації, оволодіння потенціалом фахового дискурсу, орієнтація на аналіз характеру взаємодії комунікантів під час спілкування, оскільки мистецтво спілкування логопеда виступає основним засобом

розвитку мовлення осіб з вадами мовлення та стимулює їх мовленнєву активність;

технологічна компетентність – оволодіння технікою усного мовлення: правильною постановкою дихання, розвитком голосу, чіткою та зрозумілою дикцією, нормативною орфоепією, а також вмінням чітко й виразно висловлювати думку для встановлення приязних стосунків з дітьми, їх батьками та співробітниками закладу, в якому навчається та виховується дитина.

Мета курсу реалізується завдяки виконанню певних **завдань**:

- сформувані всебічне цілісне уявлення про методологію, теоретичні засади, систему законів фонетики, фонології, орфоепії, графіки як розділів мовознавчої науки;
- сформувані стійкий позитивний мотиваційний інтерес до майбутньої практичної діяльності з корекції усного мовлення;
- виробити навички самоконтролю за дотриманням норм культури мовлення у процесі фахової комунікації;
- формувати світоглядні принципи мовної особистості, виховувати повагу до рідної мови, почуття особистої відповідальності за власну мовну поведінку і стан мовленнєвої культури суспільства.

Протягом вивчення змісту модуля студенти **повинні оволодіти** основними поняттями фонетики, фонології, орфоепії, графіки; осмисленням фонетичних процесів і явищ сучасної української літературної мови; розумінням суті її законів; знаннями про фонетичні, орфоепічні, графічні норми сучасної української літературної мови, основні поняття культури мовлення.

Студенти повинні набути умінь і навичок:

- практичного аналізу фонетико-орфоепічних явищ сучасної української літературної мови, правильного оцінювання стилістичних можливостей фонетичних мовних засобів;
- запису текстів фонетичною і фонематичною транскрипцією;
- володіння акцентуаційними, орфоепічними, правописними нормами, технікою усного мовлення: регулюванням сили, тембру, мелодики голосу, паузами та інтонацією.
- вдосконалення свого і чужого усного мовлення.

Засоби навчання: лекції, практичні заняття, самостійна робота студентів, консультації. Крім класичних методів, ефективними засобами у формуванні мовно-мовленнєвої компетенції студентів є методи рольових та

ділових ігор, словесної дії, розв'язання ситуативних завдань, творчі конкурси тощо.

Самостійна робота студентів передбачає:

- опрацювання основної та додаткової літератури, її критичний аналіз, систематизацію, конспектування, складання планів, тез за навчальними темами для підготовки до практичних занять;
- вироблення практичних умінь та навичок фонетико-орфоеічного та графічного аналізу мовлення під час виконання навчальних завдань;
- вироблення умінь та навичок самоконтролю, корекції власної навчальної діяльності.

Система контролю й оцінювання знань, умінь та навичок студентів з навчальної дисципліни складається з поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль передбачає:

- перевірку вмінь та навичок під час практичних занять;
- перевірку індивідуальних практичних завдань, інших видів роботи, виконаної студентом самостійно;
- проведення модульних контрольних робіт.

Підсумковий контроль здійснюється у формі ПМК.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчального модуля «Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка»: системність законів фонетики, фонології, орфоепії, графіки як розділів мовознавчої науки; сутність фонетичних явищ; фонетичні, орфоепічні, графічні норми сучасної української літературної мови.

Курс Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка	Спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>2 кредити</i></p> <p>Змістові модулі: <i>2 модулі</i></p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): <i>60 годин</i></p> <p>Тижневих годин: <i>2 години</i></p>	<p>Галузь знань <i>01 Освіта</i></p> <p>Напрямок підготовки <i>016 Спеціальна освіта</i></p> <p>Освітня програма <i>Логопедія</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>"бакалавр"</i></p> <p>Форма навчання <i>денна</i></p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: <i>1.</i></p> <p>Семестр: <i>1.</i></p> <p>Аудиторні заняття: <i>28 годин,</i> з них: Лекції (теоретична підготовка): <i>14 годин</i> Практичні заняття: <i>14 годин</i> Модульний контроль: <i>4 години</i></p> <p>Самостійна робота: <i>28 годин</i></p> <p>Вид контролю: ПМК</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин					
		Разом	Аудиторні	Лекційні	Практичні	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. Фонетика. Фонологія							
1.	Фонетика. Три аспекти вивчення звуків мови. Акустичні властивості звуків. Артикуляційний аспект вивчення звуків.	8	4	2	2	4	
2.	Фонологія. Поняття про фонему. Функції фонем. Позичіі фонем. Фонемі та алофони.	8	4	2	2	2	
3.	Фонологічна система сучасної української літературної мови. Класифікація голосних і приголосних фонем.	8	4	2	2	4	
4.	Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси: асиміляція, дисиміляція, чергування, дієреза, подовження приголосних, протеза.	8	4	2	2	4	
5.	Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Склад. Фонетична природа українського словесного наголосу, його функції. Інтонація, її складові, основні функції.	10	4	2	2	4	2
Разом (I змістовий модуль)		40	20	10	10	18	2
Змістовий модуль II. Орфоепія. Графіка							
6.	Орфоепія. Особливості вимови голосних і приголосних звуків, звукосполучень сучасної української літературної мови. Засоби милозвучності мовлення. Техніка усного мовлення.	8	4	2	2	6	
7.	Графіка. Система графем української мови. Український алфавіт. Співвідношення між буквами та звуками.	10	6	2	2	4	2
Разом (II змістовий модуль)		20	8	4	4	10	2
Разом за навчальним планом (весь курс)		60	28	14	14	28	4

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Фонетика. Фонологія

Теми лекційних занять

Лекція 1 (2 год.)

Тема: Фонетика як наука і навчальна дисципліна. Аспекти вивчення звуків мови. Творення звуків

План:

1. Предмет і об'єкт фонетики як науки і мовознавчої дисципліни.
2. Три аспекти вивчення звуків мови: акустичний (фізичний), фізіологічний (артикуляційний), лінгвістичний (функціональний, соціальний).
3. Фізична природа звуків мови, їх акустичні властивості: сила, висота, довгота, чистота, тембр. Тони і обертони, резонатори.
4. Артикуляційний аспект вивчення звуків мови. Будова мовленнєвого апарату, функції його складових частин. Активні і пасивні органи мовлення.
5. Артикуляція, її фази. Артикуляційна база мови. Типові і нетипові артикуляційні бази.

Література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. I. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С.8 – 17.

6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 59 – 69.

Лекція 2 (2 год.)

Тема: Фонологія. Фонологічна система української мови

План:

1. Предмет і завдання фонології. Поняття фонем як найменшої одиниці мови. Відношення між звуком і фонемою.
2. Функції фонем: конститутивна, ідентифікаційна, дистинктивна.
3. Диференційні ознаки голосних і приголосних фонем. Принципи виділення фонем. Сильні і слабкі позиції фонем.
4. Поняття про алофон. Головний вияв фонем (інваріант), варіанти фонем.
5. Позиційні та комбінаторні варіанти фонем, фонетичні умови їх виникнення.
6. Опозиції фонем. Кореляційні ряди фонем у сучасній українській літературній мові.
7. Фонетична і фонематична транскрипція.

Література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – С. 52-93, 222-225.
4. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. - К.: Видавничий центр “Академія”, 1999.– С. 102 - 163.
5. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. - К.: Рута, 2000. – С. 42 – 54.
6. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
7. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика /За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 436 с.

8. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 25 – 27.

9. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. // Підручник. – К., 1981.

10. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 72 – 78.

Лекція 3 (2 год.)

Тема: Фонологічна система сучасної української літературної мови.

Класифікація голосних і приголосних фонем

План:

1. Критерії класифікації звуків. Фонологічна система сучасної української літературної мови. Поділ фонем на голосні і приголосні.

2. Диференційні ознаки голосних. Класифікація голосних звуків за місцем артикуляції, за ступенем підняття язика, за наявністю чи відсутністю лабіалізації. Наголошені й ненаголошені голосні.

3. Диференційні ознаки приголосних. Класифікація приголосних звуків за участю голосу й шуму, за місцем творення, за способом творення, за акустичним враженням, за наявністю чи відсутністю палаталізації.

Література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.

2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.

3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоєпічний тренінг. Фонетика. Орфоєпія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.

4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.

5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 12 – 19.

6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 104 – 145.

Лекція 4 (2 год.)

Тема: Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси

План:

1. Взаємодія звуків. Коартикуляція. Типи звукових змін: позиційні та комбінаторні.
2. Основні види позиційних змін: алофони /e/, /и/ в наголошених і ненаголошених позиціях; перехід сонорних /в/ та /й/ у нескладові голосні.
3. Основні види комбінаторних змін: акомодация, асиміляція, дисиміляція, спрощення, подовження приголосних.
4. Видозміни голосних фонем (акомодация, редукція, сингармонізм).
5. Різновиди асиміляції за напрямком (прогресивна і регресивна), за ступенем взаємодії (повна і часткова), за контактністю (суміжна і дистантна); за глухістю і дзвінкістю, за місцем і способом творення, за м'якістю - твердістю.
6. Подовження приголосних як наслідок давньої прогресивної асиміляції.
7. Спрощення в групах приголосних (дієреза).
8. Чергування фонем в українській мові при словозміні і словотворенні. Види чергування: живі й історичні чергування в системі голосних фонем, в системі приголосних фонем.
9. Протетичні голосні і приголосні звуки.

Література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 17 – 19, 22 – 26.

6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 79 – 84.

Лекція 5 (2 год.)

Тема: Фонетичне членування мовленнєвого потоку

План:

1. Одиниці мовленнєвого потоку: фраза, синтагма, такт (фонетичне слово), склад, звук.

2. Склад як фонетична одиниця. Види складів: наголошені, ненаголошені; відкриті, закриті; прикриті, неприкриті.

3. Теорії складоподілу: експіраторна, м'язового напруження, сонорна.

4. Основні правила українського складоподілу.

5. Синтагматичне членування мовленнєвого потоку.

6. Засоби ритміко-інтонаційної організації мовленнєвого потоку: інтонація, паузи, наголос.

7. Наголос як фонетичне явище. Типи наголосу: словесний, логічний, емпатичний. Роль і характер українського словесного наголосу. Наголос основний і побічний. Подвійний наголос у слові. Норми наголошування в українській літературній мові.

8. Інтонація та її компоненти: мелодика, темп, тембр мовлення, інтенсивність мовлення, фразовий наголос.

Література:

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – С. 53 – 90.

2. Блик О.П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. — К., 1988.

3. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. — К., 1984. — С.3–11.

4. Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. — К., 1995.

5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. — К., 1991.— С.52–92.

6. Пристай Б. Про подвійне наголошення слів // Дивослово. – 1997. – № 5,6.

7. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. — К., 1981.

8. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 18 – 22.

9. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 69 – 72.

Практичне заняття 1 (2 год.)

**Тема: Три аспекти вивчення звуків мови. Творення звуків.
Будова мовленнєвого апарату**

Практичне заняття 2 (2 год.)

**Тема: Система фонем сучасної української мови.
Фонемі і алофони. Опозиції фонем**

Практичне заняття 3 (2 год.)

Тема: Класифікація голосних і приголосних фонем

Практичне заняття 4 (2 год.)

Тема: Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси

Практичне заняття 5 (2 год.)

**Тема: Фонетичне членування мовленнєвого потоку.
Просодичні засоби мовлення**

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Орфоепія. Графіка

Теми лекційних занять

Лекція 6 (2 год.)

Тема: Орфоепія. Система орфоепічних норм сучасної української літературної мови. Техніка усного мовлення

План:

1. Предмет і завдання орфоепії як мовознавчої науки, що вивчає систему загальноприйнятих правил української літературної вимови.
2. Суспільне значення орфоепічних норм, причини їх порушення. Орфоепія і культура усного мовлення.
3. Орфоепічні норми в системі вокалізму і консонантизму сучасної української літературної мови. Особливості вимови звукосполучень.
4. Орфоепія слова й фрази. Основні закони милозвучності української мови. Фонетичні засоби милозвучності мови.
5. Техніка усного мовлення. Розвиток дихання. Постановка голосу. Нормована артикуляційна база як основа правильної літературної вимови.

Література:

1. Беляєв О. Культура мовлення вчителя-словесника // Дивослово. – 1995. – №1.
2. Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. — К., 1988.
3. Головащук С.І. Складні випадки наголошення: “Словник-довідник”. — К., 1995.
4. Миронюк Н.П. Орфоепія в 4-8 класах. — К., 1986. — С.11–25.
5. Орфоепічний словник /Укладач М.І.Погрібний. — К., 1984.
6. Панько Т.І. Індивідуальне і соціальне у виробленні українського інтелігентного мовлення // УМЛШ. – 1992. – №1. – С.3–9.
7. Плющ Н. П., Бондаренко В. В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навч. посіб. – К., 2007.
8. Федик О.С. Про недуги рідного слова // УМЛШ. –1991. – №1. –С.47–50.
9. Пентилюк М.І. Варіантні форми як засіб евфонії // УМЛШ. –1987. – №1. – С.63–67.

10. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь. 2001. – С. 16 – 32.

11. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 22 – 25.

12. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 145 – 148.

13. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. — К., 1989. – С.21–35, 86–90.

Лекція 7

**Тема: Графічна підсистема мови. Склад української графіки.
Співвідношення між буквами українського алфавіту та фонемами (2 год.)**

План:

1. Графіка української мови, її предмет і завдання. Поняття графеми.
2. Склад української графіки: алфавіт, діакритичні знаки, розділові знаки.
3. Позначення на письмі голосних і приголосних звуків. Букви, їх різновиди.
4. Український алфавіт. Співвідношення між звуками української мови і буквами.
5. Фонетична і фонематична транскрипція. Фонетичний алфавіт – система букв і додаткових знаків для запису звукового мовлення.
6. Графеми та діакритичні знаки спрощеної фонетичної транскрипції.

Література:

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – С. 33 – 39.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. - К.: АртЕк, 1996. – С. 49 – 72.
3. Брайчевський М.Ю. Походження слов'янської писемності // Книжник. – 1991. – №№ 3 – 6.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства, С.106 – 119.
5. Драчук В.С. Дорогами тисячоліть: Про що розповіли письмена. – К., 1978.
6. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – С. 246 – 257.

7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – С. 164 - 180.

8. Майборода А.В. Старослов’янська мова. К.: Вища школа, 1975, С. 23 – 36.

9. Моисеев А.И. Звуки и буквы, буквы и цифры. М.: Просвещение, 1987, С. 3 – 43 .

10. Потапенко О.І. Цікаве мовознавство. – Біла Церква, 1996. – С. 89 - 103.

11. Різник М.Г. Письмо і шрифт. К.: Вища школа, 1978.

12. Суслопаров М. Розшифрування найдавнішої писемності з берегів Дніпра // Київ, 1986, №9.

13. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 27 – 36.

14. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 85 – 104.

15. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. - К.: Рута, 2000. – С. 54 – 63.

Практичне заняття 6 (2 год.)

Орфоепічні норми сучасної української літературної мови.

Техніка усного мовлення

Практичне заняття 7 (2 год.)

Письмо, його типи, етапи розвитку. Графіка української мови.

Співвідношення між звуками і буквами сучасного українського алфавіту.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка»

Разом: 60 год., лекції – 14 год., практичні заняття – 14 год., самостійна робота – 28 год., модульний контроль - 4 год., підсумковий контроль – ПМК

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II		
Назва модуля	Фонетика. Фонологія				Орфоепія. Графіка		
Кількість балів за модуль	110 балів				59 балів		
Загальна к-ть балів	110 + 59 = 199 балів						
Лекції	1	2	3	4	5	6	7
Теми лекцій	Фонетика. Три аспекти вивчення звуків мови. Акустичні властивості звуків. Артикуляційний аспект вивчення звуків (2 год.) 1 бал	Фонологія. Поняття про фонему. Функції фонем. Позичії фонем. Кореляція фонем. Фонеми та алофони (2 год.) 1 бал	Системи вокалізму і консонантизму сучасної української літературної мови. Класифікація голосних і приголосних фонем (2 год.) 1 бал	Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси: асиміляція, дисиміляція, чергування, дієреза (2 год.) 1 бал	Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Склад. Фонетична природа українського словесного наголосу, його функції. Інтонація, її складові, основні функції (2 год.) 1 бал	Орфоепія. Особливості вимови голосних і приголосних звуків, звукостолучень сучасної української літературної мови. Засоби милозвучності мовлення. Техніка усного мовлення (2 год.) 1 бал	Графіка. Система графем української мови. Український алфавіт. Співвідношення між буквами та фонемами. (2 год.) 1 бал
Теми практичних занять	Практичне заняття 1 (2 год.) 1+10=11 балів Три аспекти вивчення звуків. Творення звуків. Будова мовленнєвого апарату	Практичне заняття 2 (2 год.) 1+10=11 балів Система фонем сучасної української мови. Фонеми і алофони. Опозиції фонем	Практичне заняття 3 (2 год.) 1+10=11 балів Класифікація голосних і приголосних фонем	Практичне заняття 4 (2 год.) 1+10=11 балів Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси	Практичне заняття 5 (2 год.) 1+10=11 балів Фонетичне членування мовленнєвого потоку. Просодичні засоби мовлення	Практичне заняття 6 (2 год.) 1+10=11 балів Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Техніка усного мовлення	Практичне заняття 7 (2 год.) 1+10=11 балів Письмо, його типи, етапи розвитку. Графіка української мови. Співвідношення між звуками і буквами сучасного українського алфавіту.
Самостійна робота	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)	Табл. 6.1 (5 балів)
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота I (25 балів)				Модульна контрольна робота II (25 балів)		
Підсумковий контроль	ПМК						

У. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I Фонетика. Фонологія

Практичне заняття 1

**Тема: Три аспекти вивчення звуків мови. Акустичні властивості звуків.
Творення звуків. Будова і функції мовленнєвого апарату (2 год.)**

План:

I. Практичні завдання:

1. Аналіз за схемою (макетом) будови мовленнєвого апарату із подальшим встановленням функцій його частин, роботи активних і пасивних мовних органів.

2. Тренувальні вправи у визначенні артикуляційних особливостей фонем:

– визначення голосних і приголосних фонем за їх акустичними та артикуляційними характеристиками;

– опис роботи мовних органів при творенні фонем у заданих словах.

3. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

Практичне заняття 2

**Тема: Фонологія. Фонологічна система української мови
(2 год.)**

План:

I. Практичні завдання:

1. Аналіз і розкриття змісту понять фонетики і фонології: *звук, фонема, варіант фонем, алофон, інваріант, варіант фонем, опозиція фонем, кореляція фонем, позиція фонем в слові* тощо.

2. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

Практичне заняття 3

**Тема: Класифікація голосних і приголосних фонем
(2 год.)**

План:**I. Практичні завдання:**

1. Характеристика голосних і приголосних фонем за їх акустичними і артикуляційними ознаками.
 2. Класифікація голосних звуків у словах:
 - за горизонтальним рухом язика (ряди);
 - за вертикальним рухом язика (піднесення);
 - за участю губ (лабіалізовані та нелабіалізовані голосні).
 3. Класифікація приголосних звуків у словах:
 - за співвідношенням тону і шуму (за звучністю);
 - за місцем перепони;
 - за способом подолання перепони;
 - за ступенем палаталізації (пом'якшення);
 - за акустичним сприйняттям.
 4. Запис слів фонематичною транскрипцією.
 5. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).
- II. Виконання тестових завдань.**

Практичне заняття 4**Тема: Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси**

(2 год.)

План:**I. Практичні завдання:**

1. Аналіз фонетичних процесів: чергування голосних фонем в українській літературній мові:
 - зумовлених найдавнішими фонетичними процесами: /e:/ /o/ (*нести-носити*); /i:/ /a/ (*сідати-садити*); /o:/ /a/ (*ломити-ламати*); /e:/ /i/ (*текти-витікати*); /y:/ /a/ (*трусити-трясти*) та ін.;
 - зумовлених пізнішими фонетичними процесами: /o/, /e:/ /ø/ (*сон-сну, день-дня, садок-садка, хлопець-хлопця*). /o:/ /ø/ (*сосна-сосен, вітру-вітер*); /e:/ /o/ після шиплячих та і (*женили-жонатий, пшоно-пшениця, четвертий-чотири* та ін.) /o/, /e:/ /i/ (*коня-кінь, печі-піч*); /o:/ /и/ (*кров - кривавий*);
 - інших різновидів чергування голосних;
- чергування приголосних фонем в українській літературній мові:
 - зміна задньоязикових **г, к, х** на передньоязикові **ж, ч, ш, з, ц**;

- чергування *д-дж, ж-ч, з-жс, с-ш, к-ч, г-ж, х-ш, б-бл, п-пл, в-вл; м-мл, ф-фл, б-бј, п-пј, в-вј, м-мј*;

чергування /і/ з /й/, /у/ з /в/ (/ў/).

зміни приголосних перед суфіксами *-ський/, -ств/о/, ин/а/, -енк/о/*.

2. Зіставлення вимови і написання слів, у яких відбувається різного типу фонетичні явища: чергування звуків, асиміляція (прогресивна, регресивна), дисиміляція, спрощення, подовження приголосних, протеза.

3. Запис слів фонетичною транскрипцією.

4. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

Практичне заняття 5

Фонетичне членування мовленнєвого потоку (2 год.)

План:

I. Практичні завдання:

1. Поділ слів на склади; характеристика складів.

2. Порівняння морфемного членування слів, поділу їх на частини для переносу та складоподілу.

3. Тренувальні акцентуаційні вправи. Спостереження над словами і словоформами, в яких наголос виконує форморозрізнявальну чи смислорозрізнявальну функцію. Добір слів з подвійним наголосом, варіативним наголошуванням.

4. Аналіз типових порушень нормативного наголошування слів. Порівняння особливостей наголошування окремих слів в українській і російській мовах.

5. Спостереження за ритміко-інтонаційною організацією мовленнєвого потоку. Тренування в інтонуванні фраз, текстів.

6. Фонетичний розбір слів.

7. Запис текстів фонетичною транскрипцією.

8. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

Змістовий модуль II

Практичне заняття 6

Орфоепічні норми сучасної української літературної мови.

Техніка усного мовлення (2 год.)

План:

I. Практичні завдання:

1. Виконання вправ на засвоєння засобів милозвучності української мови:

– лінгвістичний аналіз особливостей звукового оформлення різних за стилістичним призначенням текстів;

– аналіз фонетичних засобів милозвучності мови (чергування у//в, і//й; варіанти прийменників і префіксів у – в – ув – уві – вв, з – зі – із, від – віді, над – наді та ін., часток би – б, ж – же, постфіксів -ся, -сь).

- редагування окремих речень, текстів з метою виправлення недоліків у їх фонетичному оформленні;

2. Запис на диктофон текстів та їх прослуховування; аналіз причин і виправлення порушень милозвучності мовлення.

3. Визначення й аналіз фоностилестичних особливостей художніх текстів різних жанрів.

4. Тренувальні вправи з техніки мовлення: розвиток фонаційного дихання, правильної артикуляції, чіткої дикції, оптимального темпу, гучності мовлення, відповідного інтонування й паузації.

5. Складання партитури, виразне читання текстів.

6. Виконання повного і часткового фонетико-орфоепічного розбору слів.

7. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

Практичне заняття 7

Письмо, його типи, етапи розвитку. Графіка української мови.

Співвідношення між звуками і буквами (2 год.)

План:

I. Практичні завдання:

1. Тренувальні вправи на встановлення співвідношення між звуками і буквами в аналізованих словах;

- визначення звукового значення буквосполучень *дз, дж*, букв *щ, я, ю, є, ї*, подвоєння букв;
- з'ясування різних способів графічного позначення м'яких і пом'якшених приголосних;
- способи позначення алофонів /й/, /в/.

2. захист навчальних проектів. Презентація лінгвістичних повідомлень, самостійно підготованих студентами в міні-групах, за темами:

- Звукова мова і письмо. Значення письма в розвитку суспільства, його функції.
- Зародження письма. “Предметне письмо”. Основні етапи розвитку дофонографічного письма.
- Фонографічне письмо, його формування, етапи розвитку.
- Алфавіти і графіка. Найпоширеніші європейські алфавіти, їх формування.

3. Виконання фонетико-графічного аналізу слів.

4. Презентація і захист навчального проекту за темою, підготованою самостійно (за груповою технологією або індивідуально).

II. Виконання тестових завдань.

VI. ТЕМИ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА САМОКОНТРОЛЮ

Змістовий модуль I

Тема 1: Фонетика як наука і навчальна дисципліна.

Аспекти вивчення звуків. Творення звуків (4 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції і з'ясуйте, які ознаки звуків мовлення свідчать про те, що вони є природною матерією мови.
2. На основі отриманої інформації підготуйте тези для усного виступу "Звуки мовлення – природна матерія мови".
3. Обґрунтуйте потребу виділення трьох аспектів при вивченні звуків мови.
4. Назвіть фізичні (акустичні) характеристики звуків, розкрийте їх зміст.
5. Поясніть, як ви розумієте термін *мовленнєвий апарат*.
6. З'ясуйте функції дихальних органів. Яке значення для правильного мовлення має техніка дихання? Поясніть, як працюють дихальні органи під час мовлення, які основні функції виконує нижній поверх мовленнєвого апарату.
7. Розкажіть про функції гортані, голосових зв'язок, роботу середнього поверху мовленнєвого апарату при творенні звуків.
8. Дайте відповіді на запитання:
 - *Які надгортанні порожнини знаходяться у верхньому поверсі мовленнєвого апарату?*
 - *Завдяки чому у надгортанних порожнинах утворюються різноманітні звуки?*
 - *Яку функцію виконує нижня щелепа, губи, язик, зуби, тверде піднебіння, м'яке піднебіння, язичок, надгортанні порожнини, піднебінна завіса в утворенні різноманітних звуків?*
9. З'ясуйте, що таке артикуляція. Назвіть активні і пасивні органи мовлення.
10. З'ясуйте зміст понять *артикуляційна база, акцент, види артикуляційної бази*.
11. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем (за груповою технологією):
 - *Фізичний аспект дослідження звуків людської мови. Акустичні характеристики звуків.*

- Артикуляційний аспект вивчення звуків мови (творення звуків мовленнєвим апаратом людини).
- Три поверхи мовленнєвого апарату людини.

Рекомендована література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Рїзун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либїдь, 2005. – 400с.
6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либїдь, 2004. – С. 59 – 69.

Тема 2: Фонологія. Фонологїчна система української мови

(2 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції.
2. Дайте відповіді на питання:
 - *Що таке фонема?*
 - *Які функції виконують фонеми в мові?*
 - *Як ви розумїєте відмінність між звуком як одиницею мовлення і фонемою як одиницею мови?*
 - *Які ознаки фонем можуть виступати як диференційні?*
 - *Що таке фонологїчна система мови? Який розділ мовознавчої науки її вивчає?*
 - *У яких позиціях можуть перебувати фонеми в мовленнєвому потоці?*
 - *Як ви розумїєте термін **алофон**?*
 - *Що таке інваріант і варіант фонем?*

- *Що таке опозиція фонем? За яких умов фонемі перебувають у напруженій опозиції?*

- *Як ви розумієте поняття кореляція фонем, кореляційні ряди?*

3. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем (за груповою технологією):

- Лінгвістичний аспект вивчення мовних звуків.
- Фонема та її алофони. Ознаки фонем: диференційні та нейтральні.
- Кореляція фонем, кореляційні ряди фонем сучасної української літературної мови.

Рекомендована література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.

2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. I. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.

3. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – С. 52-93, 222-225.

4. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. - К.: Видавничий центр “Академія”, 1999.– С. 102 - 163.

5. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. - К.: Рута, 2000. – С. 42 – 54.

6. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.

7. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика /За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 436 с.

8. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – 400с.

9. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. // Підручник. – К., 1981.

10.Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 72 – 78.

Тема 3: Фонологічна система сучасної української літературної мови. Класифікація голосних і приголосних фонем
(4 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції.

2. Дайте відповіді на питання:

- *Які звуки називаються голосними? Охарактеризувати будову гортані й роботу голосових зв'язок при їх утворенні.*

- *З чим пов'язаний поділ голосних звуків:*

- а) за піднесенням;*

- б) за рядом;*

- в) за участю губ?*

- *Що таке лабіалізація звуків?*

- *Чи є різниця в класифікації голосних звуків української та інших мов?*

- *Які звуки називаються приголосними?*

- *Якими типовими акустично-артикуляційними ознаками відрізняються голосні звуки від приголосних?*

- *На чому базується поділ приголосних звуків на шумні та сонорні, дзвінкі та глухі?*

- *Як поділяються приголосні за роботою активного мовного органа, за способом творення?*

- Які приголосні звуки в українській мові мають парні м'які?*

- Які приголосні звуки не набувають повної м'якості?*

- У чому особливість творення африкат?*

- *Як характеризуються приголосні звуки за додатковою артикуляцією?*

3. Доберіть дидактичні ігри, вправи, які б допомогли дітям усвідомити різницю між звуком і буквою; голосними і приголосними звуками; приголосними твердими і м'якими.

4. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем (за груповою технологією):

- *Класифікація голосних звуків сучасної української літературної мови.*

- *Класифікація приголосних звуків сучасної української літературної мови.*

- *Дискусійні питання у класифікації голосних і приголосних звуків сучасної української літературної мови.*

Рекомендована література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либїдь, 2005. – С. 12 – 19.
6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либїдь, 2004. – С. 104 – 145.

Тема 4: Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси

(4 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції. Виділіть і проаналізуйте найважливіші змістові одиниці розділу.

2. З'ясуйте основні поняття фонетики і фонології: *звукові зміни, чергування фонем (звуків); прогресивна і регресивна асиміляція, повна і часткова асиміляція, дисиміляція, спрощення приголосних (дієреза), протеза, гаплогія, епентеза, метатеза, субституція звуків.*

3. Дайте відповіді на питання:

- *Які типи звукових змін ви знаєте?*
- *Чи є різниця між поняттями “звукові зміни” і “чергування звуків”?*
- *Чим зумовлюються історичні чергування звуків? Навдїть їх приклади.*
- *Які позиційні зміни звуків в українській мові ви знаєте? Наведїть приклади.*
- *З якої причини виникають комбїнаторні зміни звуків?*
- *Що таке асиміляція? За якими ознаками виділяють види асиміляцій? Наведїть приклади.*

- Чи відображаються результати асиміляції на письмі? Наведіть приклади.
- Що таке дисиміляція? Які причини лежать в основі цього процесу? Наведіть приклади.
- Що спільного і відмінного між асиміляцією і дисиміляцією приголосних?
- У чому полягає різниця між подовженням приголосних внаслідок давньої прогресивної асиміляції і подвоєнням (збігом) звуків?
- Чи завжди спрощення приголосних у вимові відображається на письмі? Проілюструйте прикладами.

4. Запишіть спрощеною фонетичною транскрипцією уривок тексту (30 – 40 слів). Знайдіть у тексті та проаналізуйте явища асиміляції, дисиміляції, спрощення, подовження, чергування звуків.

5. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем (за груповою технологією):

- Зміни звуків у потоці мовлення: позиційні, комбінаторні, фонетично не зумовлені, спонтанні (на матеріалі української мови).
- Фонетичні процеси та їх вияви в сучасній українській літературній мові.
- Фонетичне явище субституції у різних мовах (на прикладі власних назв).

Рекомендована література:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.
2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.
3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бєвзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Рїзун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либїдь, 2005. – С. 17 – 19, 22 – 26.

6. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 79 – 84.

Тема 5: Фонетичне членування мовленнєвого потоку (4 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції.

2. Дайте відповіді на питання:

- *На які відрізки фонетично членується мовленнєвий потік?*
- *Які типи складів ви знаєте?*
- *Які теорії складу існують у мовознавстві? Які вчені розробляли кожну з теорій?*
- *Що таке такт як одиниця членування мовленнєвого потоку? Який синонім вживають до слова такт?*
- *Чи завжди межа такту збігається з межею слова?*
- *Що таке проклітики, енклітики?*
- *Дайте визначення фрази. Якими фонетичні характеристики має фраза?*
- *Що таке наголос? Назвіть типи словесного наголосу в різних мовах. Охарактеризуйте природу словесного наголосу української мови.*
- *Дайте визначення інтонації та назвіть основні її функції. Із яких компонентів складається інтонація? Розкрийте зміст кожного компонента інтонації.*

8. Складіть словничок:

- найуживаніших слів у мовленні українців із подвійним наголосом (на зразок *завжди, помилка*);
- слів, у яких найчастіше порушуються норми наголошування.

9. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем:

- Теорії складоподілу.
- Наголос, його види. Функції наголосу.
- Ритміко-інтонаційна організація мовлення.
- Особливості інтонації в українській мові.
- Засоби членування мовленнєвого потоку.

Рекомендована література:

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – С. 53 – 90.

2. Блик О.П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. – К., 1988.
3. Винницький В.М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984. – С.3 – 11.
4. Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К., 1995.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К., 1991. – С. 52 – 92.
6. Пристай Б. Про подвійне наголошення слів // Дивослово. – 1997. – № 5,6.
7. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К., 1981.
8. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 18 – 22.
9. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 69 – 72.
10. Плющ Н. П., Бондаренко В. В. Сучасна українська мова. Орфоєпія: Навч. посіб. – К., 2007.
11. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 69 – 72.

Змістовий модуль II

Тема 6: Орфоєпічні норми сучасної української літературної мови.

Техніка усного мовлення (6 год.)

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції.
2. Дайте відповіді на питання:
 - *Що ви знаєте про утворення голосу? Як треба берегти голос?*
 - *Що таке правильна артикуляція звуків? Як подолати дефекти вимови?*
 - *Чому оратору потрібна добра дикція? Якими прийомами виробляють її?*
 - *Яку роль відіграє темп виголошення промови і якого оптимального темпу слід дотримуватися?*
 - *Що ви знаєте про діапазон голосу (теситуру) та про голосовий тембр? Який, на вашу думку, ваш власний голос з цього погляду?*
 - *Чому треба контролювати дихання при виголошенні промови? Як це робиться?*

3. Прослухайте зразки записів читання художніх текстів, виконаних професійними читцями чи акторами. Зверніть увагу на особливості вимови, дикцію, інтонування текстів.

4. Запишіть на диктофон усні висловлювання своїх товаришів, декламування ними віршів. Проаналізуйте записи щодо дотримання орфоепічних норм, вимог до милозвучності мовлення.; добір нормативних відповідників.

5. Спробуйте сформулювати поради своїм товаришам стосовно виправлення порушень мовлення, орфоепічних вад.

6. Доберіть 5 – 10 скоромовок і чистомовок, досконало розучіть їх і підготуйтеся до виконання на занятті.

7. Підготуйтеся до виразного читання текстів дитячої поезії та прози із дотриманням орфоепічних норм та ритміко-інтонаційної організації мовлення.

8. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем:

- Суспільне значення орфоепічних норм.
- Роль техніки мовлення у публічному виступі.
- Техніка усного мовлення: тренування дихання, голосу, артикуляції, вироблення чіткої дикції.
- Техніка мовлення: дикція і орфоепія.
- Роль паузи як засобу впливу на слухача.
- Типові орфоепічні помилки у мовленні студентів нашої групи, шляхи їх подолання.

Рекомендована література:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. — Львів: Світ, 2003.

2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. — Львів, 1990.

3. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2003.

4. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. — Вінниця: Нова книга, 2003. — 472 с.

5. Єлисовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: Навч. посіб. / За ред. В. В. Різуна. – К., 2008.

6. Капська А. Й. Виразне читання. - К., 1990. – С. 22 – 39.

7. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг: Посібник. - КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2004.

8. Кошачевський С.С. Техніка мови. — К., 1963.
9. Леммерман Х. Учебник риторики. Тренировка речи с упражнениями. — М., 1997. - С.189 - 192.
10. Плющ Н. П., Бондаренко В. В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навч. посіб. — К., 2007.
11. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посіб. — К.: Либідь, 1999. — С. 16 – 32.
12. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000.
13. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. — С. 44 – 59.
14. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. — К.: Либідь, 2004. — С. 85 – 104.

**Тема 7: Графічна підсистема мови. Склад української графіки.
Співвідношення між буквами українського алфавіту та фонемами
(4 год.)**

1. Опрацюйте рекомендовані джерела та конспект лекції.
2. Дайте відповіді на питання:
 - *Що є об'єктом вивчення графіки?*
 - *Як співвідносяться між собою звук і буква?*
 - *Перевірте, чи знаєте ви український алфавіт? Коли і які зміни введені в ньому?*
 - *Що таке фонетична транскрипція?*
 - *Які існують основні вимоги до фонетичного письма? Які букви не використовуються у фонетичній транскрипції?*
3. Запишіть текст (30-40 слів) фонетичною транскрипцією.
4. Виконайте фонетико-графічний розбір слів з дібраного тексту.
5. Підготуйтеся до презентації і захисту під час практичних занять навчального проекту за однією з тем:
 - Письмо як система спеціальних графічних знаків для фіксації мовних текстів. Значення письма в розвитку суспільства, його функції.
 - Зародження письма. Так зване “предметне письмо” в історії різних етносів, українців.

- Походження та основні етапи розвитку графічного письма. Піктографія (малюнкове письмо) як перший етап розвитку письма. Сучасне використання піктограм.
- Петрогліфи Кам'яної Могили – найдавніші графічні письмена людства.
- Ідеографічне (ієрогліфічне) письмо, історія його розвитку. Сучасне використання ідеограм.
- Фонографічне (звукове) письмо, його формування, етапи розвитку. Типи фонографічного письма: силабічне (складове); консонантне; звуко-буквене (алфавітне). Розвиток фонографічного письма: від силабем до букви.
- Типи письма у сучасному світі. Чотири сім'ї алфавітів. Походження і розвиток основних (базових) алфавітів: грецького, латинського, слов'янського.
- Походження східнослов'янської писемності. Історія створення і розвитку кирилиці.
- Українська графіка. Система графем української мови. Український алфавіт.
- Історія букв українського алфавіту.
- Співвідношення між буквами та фонемами української мови. Звукове значення букв *я, є, ї, ю*; букв *й, в*; букв *ш, т, г*; позначення м'яких і пом'якшених приголосних на письмі.
- Як люди навчилися писати? (лінгвістичне повідомлення для дошкільників та молодших школярів про етапи розвитку письма).
- Як люди створили книжку (лінгвістичне повідомлення для дошкільників та молодших школярів про засоби письма, виникнення письмового приладдя).
- Почерк і характер (поняття про графологію).
- Розділові знаки: історія виникнення, особливості використання в різних мовах світу, в українській графіці.
- Співвідношення між фонемами і буквами алфавіту в різних мовах.
- Транслітерація, її призначення. Українська латиниця.

Рекомендована література:

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2006. – С. 33 – 39.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. - К.: АртЕк, 1996. – С. 49 – 72.
3. Брайчевський М.Ю. Походження слов'янської писемності // Книжник. – 1991. – №№ 3 – 6.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів (відповідні статті).
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства, С.106 – 119.
6. Драчук В.С. Дорогами тисячоліть: Про що розповіли письмена. – К., 1978.
7. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – С. 246 – 257.
8. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. - К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – С. 164 - 180.
9. Майборода А.В. Старослов'янська мова. К.: Вища школа, 1975, С. 23 – 36.
- 10.Моисеев А.И. Звуки и буквы, буквы и цифры. М.: Просвещение, 1987, С. 3 – 43 .
- 11.Потапенко О.І. Цікаве мовознавство. – Біла Церква, 1996. – С. 89 - 103.
- 12.Різник М.Г. Письмо і шрифт. К.: Вища школа, 1978.
- 13.Суслопаров М. Розшифрування найдавнішої писемності з берегів Дніпра // Київ, 1986, №9.
- 14.Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – С. 27 – 36.
- 15.Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – С. 85 – 104.
- 16.Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. - К.: Рута, 2000. – С. 54 – 63.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і кількість годин самостійної роботи, подано у вигляді табл. 6.1.

Таблиця 6.1

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін Виконання (тижні)
Змістовий модуль I			
Тема 1 (4 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	I
Тема 2 (2 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	II
Тема 3 (4 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	III
Тема 4 (4 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	IV
Тема 5 (4 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	V
Змістовий модуль II			
Тема 6 (6 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	VI
Тема 7 (4 год.)	Практичне заняття, перевірка самостійного опрацювання, модульний контроль, консультація	5	VII
<i>Разом: 28 год.</i>	<i>Разом: 35 балів</i>		

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV). Систему рейтингових балів для різних видів контролю подано у табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю
(максимальна кількість вагових балів протягом семестру - **60**, під час іспиту - **40**)

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1.	Робота на практичних заняттях (у тому числі поточний і тематичний контроль у формі тестування)	10	7	70
3.	Модульні контрольні роботи	25	2	50
4.	Самостійна робота: домашні практичні завдання, конспекти матеріалів до тем	5	7	35
6.	Відвідування лекцій	1	7	7
7.	Відвідування практичних занять	1	7	7
Максимальна кількість балів				169
Коефіцієнт розрахунку рейтингових балів				1,69

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

Методи письмового контролю: модульне письмове тестування, індивідуальне практичне завдання, лінгвістичне повідомлення.

Комп'ютерного контролю: тестові програми.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання індивідуальних самостійних завдань, модульну контрольну роботу.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре — достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих грубих помилок
C	75-81 балів	Добре — в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно — посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо — мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання — незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу — досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

VIII. МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Виконання модульних контрольних робіт спрямоване на всебічну комплексну перевірку рівня знань, умінь і навичок студентів з курсу «Мовознавство: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка». Модульний контроль здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Метою контролю є перевірка базового рівня теоретичної і практичної підготовки студентів з тем курсу, а також діагностика рівня сформованості знань і практичних навичок для самостійного роботи.

Формою контролю є індивідуальний варіант контрольної роботи певної структури та змісту (у дужках вказано максимальну кількість балів за кожен вид роботи):

МК 1: репродуктивний рівень - тестові завдання закритого типу (15 балів);
 конструктивний рівень - тестові завдання відкритого типу (10 балів);

МК 2: репродуктивний рівень - тестові завдання закритого типу (15 балів);
 конструктивний рівень - тестові завдання відкритого типу (10 балів).

Модульна контрольна робота зараховується за умови одержання студентом не менше 13 балів з 25 максимальних.

ІХ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- робоча навчальна програма;
- опорні конспекти лекцій з презентаціями;
- плани і методичні матеріали до практичних занять;
- методичні рекомендації до виконання індивідуальних самостійних завдань;
- навчальні посібники;
- банк тестових і контрольних завдань для поточного і тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.

Х. ПИТАННЯ ДЛЯ ПМК

1. Фонетика як наука і навчальна дисципліна, її предмет і об'єкт. Три аспекти вивчення звуків мови.

2. Поняття про звуки мови як фізичне явище. Акустичні властивості звуків: сила, висота, довгота, тембр. Тони і обертони. Форманти звуків.

3. Артикуляційний аспект вивчення звуків мови. Будова мовленнєвого апарата. Функції нижнього, середнього і верхнього «поверхів» мовленнєвого апарата.

4. Фази артикуляції. Активні і пасивні органи вимовляння. Артикуляційна база мовлення.

5. Лінгвістичний аспект мовних звуків. Поняття про фонему. Функції фонем. Сильна і слабка позиції фонем. Опозиції фонем. Корелятивні ряди фонем. Фонемі та алофони.

6. Система вокалізму сучасної української літературної мови. Творення голосних звуків. Класифікація голосних звуків.

7. Система консонантизму сучасної української літературної мови. Класифікація приголосних звуків: за участю тону і шуму у творенні; за місцем творення; за способом творення; за акустичним сприйняттям; за палатальністю.

8. Фонетична і фонематична транскрипції.

9. Зміни звуків у потоці мовлення. Фонетичні процеси. Явище акомодатії голосних і приголосних звуків. Редукція голосних.

10. Чергування голосних: позиційні та історичні. Ненаголошені [е], [и] в корені слова. Чергування *у – в, і – й*.

11. Чергування [о] та [е] з [і] у відкритих і закритих складах. Випадки порушення цього чергування в сучасній українській літературній мові.

12. Чергування [о] та [е] з фонемним нулем.

13. Чергування [е] – [о] після шиплячих приголосних та після /й/.

14. Чергування [е] – [и] – фонемний нуль у деяких дієслівних коренях (*тер – тир – тр* тощо).

15. Звук [а] з давнього звука [о] в деяких дієслівних формах.

16. Давнє чергування [о], [е] – [и] у звукосполученнях *-ри-, -ли-*

17. Дієреза (спрощення в групах приголосних).

18. Асиміляція приголосних за дзвінкістю і глухістю.

19. Асиміляція приголосних за способом творення, асиміляція у групах "свистячі/шиплячі".

20. Асиміляція приголосних за твердістю і м'якістю.

21. Дисиміляція приголосних.

22. Подовження приголосних внаслідок давньої прогресивної асиміляції і фонетичного збігу на межі морфем.

23. Чергування приголосних фонем /г/, /к/, /х/, /ж/, /ч/, /ш/, /з/, /ц/, /с/ при словозміні і словотворенні.

24. Чергування приголосних фонем у дієслівних формах при словозміні.

25. Протеза, епентеза, гаплогія.

26. Основні закони милозвучності української мови. Фонетичні засоби милозвучності мови (чергування /у/ – /в/, /і/ – /й/; варіанти прийменників і префіксів *з – зі – із, від – віді, над – наді* та ін., часток *би – б, же – же*, постфіксів *-ся, -сь*). Порушення евфонії. Поняття «фонетичної глухоти».

27. Фонетичне членування мовленнєвого потоку: звук, склад, такт (фонетичне слово), синтагма, фраза. Енклітики і проклітики..

28. Склад. Теорії складу. Типи складів. Правила українського складоподілу.

29. Словесний наголос. Фонетична природа українського словесного

наголосу, його функції. Основні правила наголошування слів сучасної української літературної мови.

30. Інтонія, її складові. Основні функції інтонації.

31. Фразовий і логічний наголос. Пауза. Функції паузи і мелодики.

32. Відповідність між розділовими знаками та інтонацією. Партитура тексту.

33. Орфоепія як наука і система загальноприйнятих правил української літературної вимови. Орфоепія та культура усного мовлення. Суспільне значення орфоепічних норм.

34. Особливості вимови голосних звуків сучасної української літературної мови.

35. Вимова м'яких і напівм'яких приголосних.

36. Особливості вимови губних, шиплячих приголосних.

37. Вимова задньоязикових приголосних перед /и/, /і/.

38. Особливості вимови приголосних /г/, /г/.

39. Особливості вимови дзвінких приголосних перед глухими і в кінці слова.

40. Вимова звукосполучень приголосних у дієслівних формах на *-ться*, *-шся*, *-чся*, *-жся*, *-зся*.

41. Українська графіка. Система графем української мови. Український алфавіт.

42. Співвідношення між буквами та фонемами. Звукове значення букв *я*, *є*, *ї*, *ю*; букв *й*, *в*; букв *щ*, *т*, *г*.

43. Походження письма. Типи письма.

44. Походження східнослов'янської писемності.

45. Становлення писемності в Україні.

46. Засоби фоностилістики: звукові повтори, звукова анафора, звукова епіфора, алітерація, асонанс. Експресивні функції стилістичних засобів фонетики.

ХІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997.

2. Караман С. О., Караман О. В., Бакум З. П. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Част. І. Фонетика. Фонологія. Графіка. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 188 с.

3. Караман С. О., Караман О. В. Орфоепічний тренінг. Фонетика. Орфоепія. Стилїстика. Риторика. Завдання і вправи: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. – КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. – 184 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2000. – 430с.
5. Ющук І. П. Українська мова. Підручник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл. – К.: Либідь, 2004. – 640 с.

Додаткова:

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: Посібник / Заг. ред. О. Сербенської. – Л.: Світ, 1994. – 150с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. – К.: КМ Academia, 1994. – 254с.
3. Бабич Н. Д. Практична стилїстика і культура української мови. – Львів: Світ, 2003. — 434 с.
4. Бас-Кононенко О. В., Гнатюк Л. П. Українська мова. Теорія, завдання, тести: Навч. посіб. – К.: Знання, 2009. – 405 с.
5. Брайчевський М. Ю. Походження слов'янської писемності // Книжник. – 1991. – №№ 3 – 6.
6. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 472 с.
7. Єлисовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: Навч. посіб. / За ред. В. В. Рїзуна. – К., 2008.
8. Капська А. Й. Виразне читання. – К., 1990. – 175 с.
9. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. – 336 с.
10. Качуровський І. Мова і фонїка // Урок української. – 2001. – № 6. – С. 24 – 28.
11. Качуровський І. Поетична гра звуком // Урок української. – 2000. – № 5 – 6. – С. 22 – 25.
12. Козачук Г. О., Шкуратяна Н. Г. Практичний курс української мови. – К.: Вища школа, 1994. – 367 с.
13. Косенко Н. Я., Вакуленко Т. М. Як правильно говорити українською. Практичний посібник. – Харків: Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2007. – 240 с.
14. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Видавничий центр “Академія”, 1999. – 368 с.

15. Кучинський М. В. Основи каліграфії. – К., 1998.
16. Мовчан Л. Чому ж наша мова солов'їна? (Фонетика. Милозвучність мови) // Українська мова та література. – 2002. – № 42. – С. 10 – 12.
17. Моисеев А. И. Звуки буквы, буквы и цифры. - М., 1987. – 192 с.
18. Огієнко І. Наочна таблиця милозвучності української мови // Дивослово. – 1996, № 5 – 6.
19. Основи культури і техніки мовлення: Навчально-методичний посібник / Укладач Барахтян М. М. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 86 с.
20. Остапченко О. В., Радченко А. Ф. Тестові завдання з української мови: Практичний посібник для студентів. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – С. 60 – 95.
21. Остапченко О. В., Остапченко В. І. Істина народжується в змаганні. Українська мова в цікавих цифрах і фактах, загадках і запитаннях, іграх і конкурсах: Практ. посіб. - К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. – С. 32 – 38, 53 – 60, 91 – 92, 107 – 109.
22. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994. – 240с.
23. Плющ Н. П., Бондаренко В. В. Сучасна українська мова. Орфоепія: Навч. посіб. – К., 2007.
24. Погрібний М. І. Українська літературна вимова: Навчальний посібник з комплектом аудіокасет. – Дніпропетровськ: Агентство "Трансформ, 1992.
25. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч посібник. 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь. 2001. – С. 16 – 32.
26. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
27. Пономарів О. Д. Фонема г і г: Словник і коментар. – К.: Вид. центр "Просвіта", 1997. – 40 с.
28. Потапенко О. І. Цікаве мовознавство. – Біла Церква, 1996. – 190 с.
29. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – С. 44 – 59.
30. Різник М. Г. Письмо і шрифт. – К., – 1978.
31. Сербенська О., Волощук М. Наше усне мовлення // Українська мова та література. – 2001. – № 41. – С. 5 – 9.
32. Сербенська О. Наше усне мовлення: 30 запитань і відповідей // Дзвін. – 2000. – № 10. – С. 132 – 139.

33. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К.: Наук. Думка, 1969. – 436 с.
34. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2005. – 400с.
35. Томан І. Мистецтво говорити. – К.: Політвидав України, 1986. – С. 37 – 47.
36. Тоцька Н. І. Засоби милозвучності української мови // Українське мовознавство. – К., 2000. – Вип.22.
37. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. // Підручник. – К., 1981.
38. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоєпія. Графіка і орфографія: Завдання і вправи: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1995. – 51с.
39. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? – К.: Освіта, 1997. – 240 с.
40. Ющук І. П. Вступ до мовознавства: Навч. посібник. - К.: Рута, 2000. – 128 с.
41. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. – 3-тє вид. – К.: Освіта, 1997. – 254 с.

Довідкова література, словники:

1. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. – К.: Либідь, 1995. – 192с.
2. Головащук С. І. Словник наголосів: Понад 20 000 слів. – К.: Наук. думка, 2003. – 320 с.
3. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. – Вінниця: Нова книга, 2003. — 472 с.
4. Довідник з культури мови / За ред. С. Я. Ермоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 400 с.
5. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. – К.: Довіра. 2002. – 170 с.
6. Орфоєпічний словник / Укл. М. І. Погрібний. – К.: Рад. шк., 1984. – 629 с.
7. Орфоєпічний словник української мови: В 2-х т. / За ред. М. М. Пещак. – К.: Довіра, 2001.
8. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – К.: Знання. 2004. – 367 с.

9. Словник труднощів української мови: Біля 15 000 слів / Гринчишин Д. Г., Капелюшний А. О., Пазяк О. М. та ін.: За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.

10. Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. – К.; Наук. думка, 1993.

11. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Інтернет-ресурси та відеоматеріали до курсу

1. Биркенбил В. Язык интонации, мимики, жестов. <http://rhetoric-hall.com.ua/content/institut-ritoriki-imeni-dkennedi>

2. Довідник з української мови. – <http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html>

3. Гандапас Радислав. Учимся выступать публично. - <http://www.worldmagik.ru/video/90/1>

4. Говори и властвуй. Ораторское искусство для каждого. <http://rhetoric-hall.com.ua/content/institut-ritoriki-imeni-dkennedi>

5. Дикція. 3-й урок ораторського мистецтва. – <http://www.youtube.com/watch?v=jL4MYbvushc>

6. Електронний підручник з сучасної української мови. – <http://www.philolog.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm>

7. Імідж. Основи ораторської техніки. – <http://rhetoric-hall.com.ua/content/institut-ritoriki-imeni-dkennedi>

8. Мистецтво мовлення: риторика і ораторська майстерність. – <http://www.youtube.com/watch?v=ZrGDIYnTetY>

9. П'ять золотих правил успішного оратора. – http://www.youtube.com/watch?v=K5S5De1_S_I

10. Словники України „on-line”. – http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/

11. Трибуна лідера. Заговори, щоб я тебе побачив. – <http://www.youtube.com/watch?v=6o4YsrR2eI8>

12. Українська мова в Інтернеті. – <http://novamova.info/>

13. Українська мова: Енциклопедія. – <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

14. Урок української. – http://www.t.kiev.ua/urok_ukrain/

15. Я розмовляю українською! – <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua>.

16. <http://litopys.org.ua/pravopys/pravopys2012.htm>

17. <http://javot.net/mova/fon.htm>

18. <http://subject.com.ua/dovidnik/ukrmova/32.html>

19. <http://litopys.org.ua/shevelov/shev.htm>